

A SZEGEDI KORMÁNY UTOLSÓ NAPJAI

Tíz ESZTENDŐVEL ezelőtt, szinte ugyanazokban az órákban, amikor a Magyar Szemle e száma megjelenik, válságos időket élt át a szegedi ellenforradalmi minisztérium. Alig két-három hetes úgynevezett „kormányzás“ után minden kétséget kizáró módon kellett tapasztalnia, hogy hiába rekonstruálta magát a megszálló franciák szájaíze szerint, s hiába cserélte ki azokat a tagjait, akiket közéleti múltjuk miatt „reakciósoknak“ és „németbarátoknak“ stigmatizált a franciákkal egy húron pendülő szegedi radikalizmus, olyan politikusokkal, akik ebből a szempontból non voltak kifogásolhatók, az ellenforradalom ügye egy lépéssel sem haladt előre. Sőt határozottan visszafelé tett* különös vargabetűket, mert hiszen a második szegedi kormány akcióképtelensége végiképp meggyőzte a tiszaparti metropolisban gyülekező ellenforradalmi tömegeket, hogy a bolsevizmus elleni harcban a franciák segítségére, avagy akár a közreműködésére számítani — hiú reménység. A július 12-én bekövetkezett kormányváltás keresztülvitelében, amelynek során Károlyi Gyula gróf helyett P. Ábrahám Dezső költözött be a szegedi törvényszéki elnök — miniszterelnöki rezidenciául szolgáló — hivatali szobájába, éppen az a reménység vezette a Szegeden időző politikusokat, hogy a franciák talán jobb szemmel nézik azoknak a közéleti férfiaknak a szereplését, akiknek eddigi múltja, ha nem is tüntet fel szélső baloldali és túlzott frankofil velleitásokat, legalább is mentes az úgynevezett „régí rendszerhez“ való tartozóság és a Habsburg-politika emlékeitől.

Ez a „régí rendszerhez“ való tartozás és a német szövetséges iránti hűség, avagy e tulajdonságok ellenkezője, volt ugyanis a mindenható francia katonai parancsnokságok megítélése szerint az egyeden jó, vagy rossz kvalifikáció, melyet a Szegeden tartózkodó magyar közéleti ember kaphatott. A kormányképességnek a francia vezérkari tisztek által meghatározott ez az egyetlen és kizárólagos kritériuma pedig igen sokat nyomott a latban, mert hiszen 1919 júliusában Charpy generálisnak, a 76. francia divízió parancsnokának sokkal nagyobb hatalma volt a miniszteri tárcák betöltése körül, mint Ferenc József császárnak akár a legsötétebb Bach-korszakban. Mert azok a közéleti férfiak, akiknek a francia vezérkar „deuxième bureau“ -ja által gondosan vezetett listáján a név mellett a fatális „b“ (boche) betű is szerepelt, jobban el voltak zárva a politikai érvényesülés lehetősége elől, mint 1867 után azok a függetlenségi politikusok, akik előtt a

nagy turini remete hatalmas árnyéka torlaszolta el a bécsi Burg fogadótermeinek ajtajait.

A P. Ábrahám Dezső-kormány tehát csupa „b“ -mentes politikusból alakult meg s ennek az inkább baloldalig mint mérsékelt politikai irányt követő minisztériumnak tagjai között még Clemenceau szúrós, szigorú szeme sem tudott volna olyan férfiakat felfedezni, akik valaha egy szalmaszálat is keresztbe fektettek Párizsnak. Ez a kormány tehát joggal hihette, hogyha valaki, hát ő megnyeri a francia politika támogatását. Sokkal inkább, mint elődje, amelynek élén — horribile dictu — egy valóságos gróf állott, amelynek hadügyminisztere az osztrák-magyar flotta legendás hírű parancsnoka volt, tagjai nagyrésze pedig a régi szabadelvű, magyar politikus gárda helyi nagyságaiból rekrutálódott. Ez a „feudális ízű soi disant“ kormány — hogy a szegedi radikálisok kedvelt szójárását használjuk — sohasem nyerhette meg az antant támogatását.

Nos tehát, jött helyébe másik, „a dolgozó nép széles tömegeire támaszkodó“ kormány, kebelében egy-két olyan politikussal is, aki Lovász Márton mellett ült azon az emlékezetes októberi napon, amikor a Károlyi-kormány kultuszminisztere a képviselőház megriadt jobboldala felé süvítette az „igenis, mi antantbarátok vagyunk“ hírhedt szállóigéjét és ezzel elrepítette azt a bizonyos nagy követ, amelyről senki sem tudja előre, hol áll meg s kit hogyan talál el. És íme, nem kellett hozzá három hét, hogy ismét és ismét — s azóta is ki tudja, hányadszor — bebizonyosodjék, mennyire nem törődnek a franciák azzal, milyen politikai színeződésű férfiak ülnek valamely kormányrúd mellett s vájjon „reakciós“, avagy „progresszív“ mentalitású politikai rendszer uralja azt az országot, amelynek sorsa fölött — annak érdekei irányában, avagy annak ellenében — dönteniük kell. A szegedi kormány változást előidéző okok között is az a megfontolás játszott a legnagyobb szerepet, hogy talán, „a dolgozók széles tömegeire támaszkodó“, demokratikus és progresszív irányú kormánnyal szemben enyhül az a merev álláspont, amelyet a finom disztinkciók iránt annyira fogékony francia diplomáciai nyelv „neutralité stricte“ -nek nevezett és amelynek gyakorlati megnyilatkozása ez esetben az volt, hogy a francia megszálló hatóságok nemhogy elősegítették volna a Szegeden gyülekező ellenforradalmi csapatok megszervezését és felfegyverzését, de erőszakkal megakadályozták azt. Sőt az egész Szegeden tartózkodó türelmetlen és elkeseredett ellenforradalmár sereggel szemben az internálásnak azt a szelídebb módját alkalmazták, amelyet most a Rajnamelletti megszállással kapcsolatban az „invisible“ jelzővel tesz szalonképpé az ötletes politikai nomenklatúra.

Ismételjük, nem kellett egy teljes hónap, hogy az Ábrahám-kormány is végkép meggyőződjön róla, mily kevés szerepe van az uralgó politikai irányzatnak a franciák mindenkori külpolitikai magatartásának a meghatározásában. Mily kevés szerepe Károlyi Gyula gróf személyének a „neutralité stricte“ álláspontjának kialakulásában s milyen kevés P. Ábrahám Dezsőnek — a megváltoztatásában. A „neutralité stricte“ az Ábrahám-kormány alatt ugyanis nemhogy „neutralité bienveillante“ -tá nem változott, de a kormány összes hadsereg-

szervezési és közigazgatási ténykedéseire az előbbinél jóval nagyobb francia nyomás nehezedett. Nemhogy fegyvert nem adtak — ígéretük ellenére — a franciák, de még azt is elvették, ami volt s drákói szigorúsággal ügyeltek arra, nehogy az ország minden részéből Szeged felé tóduló ellenforradalmi erőkből komoly és ütőképes katonai egységek legyenek szervezhetők. Ezerháromszáz puskánál több nem szerepelhetett a hadsereg lajstromaiban és a nagynehezen engedélyezett toborzást is olyannyira megnehezítették, hogy ez a hadseregszervezés számára szinte teljesen értéktelenné vált. Azokat a kiváló és kipróbált magyar csapatparancsnokokat és vezérkari tiszteket pedig, akikről feltételezték, hogy az ő szigorú katonai rendszabályaik ellenére is tudnak módot találni egy, a bolsevistákkal szemben komoly erőfaktor-ként szereplő hadsereg megszervezésére, Albániával és Marokkóval fenyegették meg — sőt erőszakkal el is távolították. E mellett a Szegeden időző alacsonyabb francia katonai kötelekek vezetői nehezen leplezett szimpátiákat tápláltak a helybeli szocialisták szélső balszánya iránt, amely csak azért nem vallotta magát nyíltan és őszintén kommunistának, mert így szabadabban dolgozhatott és francia védelem alatt agitálhatott. S míg az ellenforradalmi kormány rendőri és karhatalmi osztagainak kötelességüket teljesítő tisztjei nagyon sűrű és kedvelt vendégei voltak a francia katonai fogdáknak, a magyar rendőri és katonai közegek által összefogdosott bolsevista és terrorista ügynököket a franciák erőszakkal kiszabadították és részükre szabad „működési kört“ engedélyeztek.

A második szegedi kormány is mindent megmozgatott e tarthatatlan és bizony szégyenteljes helyzet megváltoztatására. A szóbeli és írásbeli jegyzékek tömegével igyekezett a vele közvetlen kapcsolatban álló francia katonai hatóságokat a bolsevisták elleni fegyveres fellépés szükségességéről meggyőzni s bár ezirányú instanciái még a párizsi békekonferenciákhoz is eljutottak, Szegeden a helyzet heteken át változatlan maradt. A helyi katonai parancsnokságok politikai magatartását Párizsból írták elő, Párizsnak pedig közvetlenül a német békekötés után mégsem volt módja a „bagatellnek“ minősített magyar ügyekkel foglalkoznia. A francia parlamenti viszonyok sem kedveztek egy Kim Béla ellenes intervenció keresztülvitelére. A francia munkástömegek akkor még az orosz forradalom görög-tőzének hatása alatt állottak: még hittek Lenin országának eljövételében. Politikai befolyásuk pedig igen erős volt a francia kormányra s nemcsak azt tudták megakadályozni, hogy a francia hadsereg ne működjék közre a magyar proletáralom megdöntésében, de azt is keresztülvitték, hogy az antant sorsára hagyja az általa felbízott szerencsétlen Kolcsakot és Judenicset. Renaudel és Cachin — akkor még szocialista—képviselők kétszer is meginterpellálták Clemenceau-t, akit felelőssé tettek minden csepp „proletárvéréért“, amely Budapest elfoglalásánál esetleg kiontatnék. Egyébként a Magyarországon operáló francia csapatok sem nyújtottak valami nagy garanciát egy proletár-ellenes fellépéssel szemben. A katonák fegyelme erősen meglazult, a bolsevista eszmék erősen észrevehető teret nyertek nemcsak a legénység, de a tisztikar soraiban is. A fentiek szerint az adott nemzetközi

viszonyok mellett főként az akkori francia belpolitikai helyzet miatt nem kaphatta meg tehát a szegedi kormány a franciák aktív támogatását, sőt még azt a bizonyos jóakarátú neutralitást sem, amely mellett a szegedi hadsereg a saját erőivel is le tudta volna győzni a bolsevizmust.

Ebben a helyzetben a szegedi kormány előtt két lehetőség állott. Vagy konstatálni a teljes kudarcot, feloszlani és ezzel a sorsára hagyni azt a nagy nemzeti ügyet, amelynek megoldására vállalkozott, avagy pedig olyan területre helyezni át működésének színterét, ahol a bolsevista nyomás elleni, átmeneti védelem mellett akadály nélkül szervezheti erőit a vörös uralom elleni végső leszámolásra. A szegedi kormányférfiak szeme előtt mind a két lehetőség megcsillant s bár nem egy, a kormányhoz akkor közelálló ember — főként pénzügyi oldalról — tört lándzsát az előbbi lehetőség mellett, a minisztérium, becsületére legyen mondva, ezt a megoldást egyhangúan elvetette s akciót kezdett a szerb orientáció előkészítésére. Érintkezést keresett és talált az uralmon levő szerb kormánykörökkel és igen kedvező kimenetelű tárgyalásokat folytatott az összes mérvadó szerb polgári és katonai magisztrátusokkal. A szerb kormány tagjai és a szerb vezérkar vezetői sokkal helyesebb szemszögből ítélték meg a középeurópai problémákat, köztük a Kun Béla-rezsim megszilárdulásának veszedelmeit, mint Pichon, a francia külügyminiszter, ennél fogva sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a szegedi kormánynak, mint a hatalmon lévő francia politikusok. Nemcsak hogy kitüntető szívességgel fogadták a szegedi kormány kiküldötteit — Teleki Pál gróf külügy- és Bállá Aladár belügyminisztert — de igen messzemenő támogatást helyeztek kilátásba az ellenforradalmi akció számára. Persze Párizs az ő kezüket is megkötötte, de amit a Clemenceau-szabta keretek között meg lehetett csinálni, azt megcsinálták. Nem akadályozták a magyar csapatok gyülekezését, sőt mindenképpen elősegítették és Szeged felé irányították a területükön átvonuló ellenforradalmi erőket. Lehetővé tették a fegyver- és lőszerszállítást, sőt a későbbiek során még egy-két magyar zászlóalj felfegyverezését is vállalták. Utóbb szó volt arról is, — még pedig igen komoly formák között — hogy a szegedi kormány valamilyen szerb megszállás alatt álló városba, Pécsre vagy Bajára teszi át a székhelyét, ahol a francia katonai internálás fojtogató gyűrűjéből kikerülve, szabadon szervezheti tovább az ellenforradalmi erőket. A szerbek részéről természetesen messzemenő politikai számítás is rejtőzködött a szegedi kormánnyal szemben tanúsított e barátságos magatartás mögött: a kérdéses időpontban a lehető legnagyobb ellentétek voltak közöttük és a románok között, a szerb és román csapatok Temesvár és Nagyikinda körül farkasszemet néztek egymással s komolyan lehetett tartam egy második Szófia felé való masírozás megismétlődésétől. Szófia ezúttal azonban Belgrád lett volna. A szerbek — hátukban az olaszokkal — nem valami irigylésreméltó katonai helyzetben voltak és így érthető, ha Budapesten olyan kormányt láttak volna szívesen, amely az ő támogatásuknak köszönheti a létét és hatalmát.

A kormány pénzügyi helyzete sem volt irigylésreméltó. A had-

sereg szervezése, az újonnan létesített kormányzervek költségei és a helyi hivatalnoksereg fizetési, de nemkülönben a napról-napra nagyobb tömegekben tóduló menekültek segélyezése mind súlyosabb anyagi áldozatokat tett szükségessé. Ezek kielégítésére csakis a szegedi pénzügyigazgatóság igen szerény tartalékjai, az Aradon magánosok által összeadott másfélmillió, a bécsi komité küldötte hárommillió, továbbá később a szegedi bankoktól a város garanciája mellett felvett tízmillió korona állott az ellenforradalmi akció rendelkezésére. Édeskevés összeg, ha figyelembe vesszük, hogy a Budapest felé irányuló legkisebb méretű, komoly katonai hadművelet is — szakértők számítása szerint — minimálisan százmillió koronába került volna. Az Ábrahám-kormány minden követ megmozgatott, hogy anyagi segítőforrásokat tudjon előteremteni s e végből még a Rotschildokkal is felvette a tárgyalások fonalát. Sajnos azonban, az összes pénzszerzési műveletek fiaskót vallottak, noha az egyik ismert pesti bank ismert vezérigazgatója vezette — mint dezinált pénzügyminiszter — a kormány finaciális hadműveleteit.

S ha mindezekhez az anyagi természetű bajokhoz hozzászámítjuk azokat a kicsinyes és sok tekintetben bizony visszataszító „belpolitikai“ nehézségeket, amelyekkel a kormánynak napról-napra meg kellett küzdenie, elképzelhetjük, hogy az ellenforradalmi minisztérium bársonyszékeiben nem éppen a legkényelmesebb ülés esett. A Szegeden gyülekezett különböző politikai frakciók örökös torzszalkodásai, másodrendű politikusok fékezhetetlen ambíciói és szereplési vágya, de nem utolsósorban a tekintélyes számban összeverődött politikai kalandorok és szélhámosok semmiféle eszköztől vissza nem riadó, vakmerő és leplezetlen „hatalomratörése“ olyan zavarossá és bizonytalanná tette a szegedi politikai atmoszférát, hogy a kormánynak nagyon sok, másutt bizony okosabban felhasználható energiát kellett a belpolitikai helyzet egyensúlyban tartására is pazarolnia.

Csak egyetlen szilárd és rendíthetetlen pont volt a szegedi zűrzavarban. Ez a fővezér személye. A franciák ugyan nem engedték meg, hogy a Károlyi Gyula gróf kormányában viselt hadügyi tárcáját a második ellenforradalmi kabinetben is megtarthassa. Ez érthető: Károly király hadsegédje, az otrantói győző díszhelyet foglalt el Charpy tábornok fekete listáján. A hadügyministerség helyett tehát a magyar hadsereg fővezérletét vette át, amelyről a franciák — mivel hadseregről 1.300 puska mellett alig lehetett beszélni — azt képzelték: amolyan reprezentáló, jelentéktelen pozíció. Nos tehát, éppen ez a pozíció s a betöltője által végzett hatalmas katonai munka lett a szegedi kormány működésének egyetlen nemzeti jelentőségű s maradandó hatású eredménye. A fővezér nem vett részt a minisztérium apró-cseprő politikai és közigazgatási pepecseléseiben s messze fölülállott a pártok és politikusok tülekedésein: szervezte a hadsereget. Az első és egyetlen ember volt Szegeden, aki nyíltan és őszintén meg merte mondani, hogy a vörös forradalom leverésében a franciákra nem támaszkodhatunk s az ország visszaszerzésére és újjáépítésére irányuló munkában csakis a saját erőinkre kell számítani. Viszont az összes „kipróbált“ politikusok és „régipatinájú“ államférfiak között az egyet-

len közéleti tényező ő volt, aki helyesen ítélte meg a kormány helyzetét s aki éppen ezért nem sok reménységet fűzött a vörös forradalom politikai úton leendő likvidálásához. A gyors és erélyes katonai akciót sürgette tehát s a szegedi kormány egyetlen feladatának a nemzeti hadsereg megszervezését tekintette. S mikor megbizonyosodott, hogy ez a művelet Szegeden nem vihető keresztül, ő képviselte a leghatározottabban azt az álláspontot, hogy az ellenforradalmi akció operációs bázisát ki kell vonni a franciák katonai kontrollja alól.

Ez volt a második szegedi minisztérium helyzete, amikor 1919 évnek augusztus i-én Szegedre érkezett az első hiteles híradás a kommunizmus bukásáról és Peidlék kormányrajutásáról. A minisztérium éppen a szegedi „fiókparlament“ megalakításán fáradozott s az összes politikai konyhák e „pótképviselőház“ ügyeit főzögették, amikor egy repülő és egy olasz tiszt a budapesti változás hírével Szegedre érkezett. Ez a fiókparlament: a „Magyar Nemzeti Bizottmány“ , vagy hogy a szerb barátság által megihletett szegedi idiómát használjuk, a „szkupstina“ volt. Névleges szerepe az lett volna ennek az intézménynek, hogy a kormány szántóra valamilyen alkotmányos hátvédet adjon, tényleges hivatása azonban az lett, hogy az a sok tétlenül heverő s jobb sorsra érdemes, politikai ambíció, amelynek a kormányban levegő és tér nem jutott, valamilyen ártalmatlan formában levezetődjék és az a sok politikai intrika, amely a különböző, békétlenkedő politikai frakciók nyílt és titkos konventikulumaiból kiindulva megkeserítette a minisztérium életét, egészséges parlamenti szónoklatokká és „házaszabályszerű“ vitákká alakuljon át.¹ A régi törvényhozás Szegeden időző tagjaiból, a szegedi érdekképviselők és politikai pártok képviselőiből alakult e „pótparlamentnek“ azonban a budapesti változás bekövetkezte miatt csak kevés szerep jutott az ellenforradalom történetében. Ez sem valami dicső szerep volt: a „szkupstina“ tagjai annyira belejöttek a parlamentozásba, hogy a szegedi városháza nagyterme — mely a pótképviselőháznak hajlékot adott — néha csak úgy harsogott a pártok vitáitól, a személyes kérdésektől, a félreértett szavak helyreigazításától és az elmaradhatatlan parlamenti viharoktól. S mindez az ország legkétségbeejtőbb napjaiban, amikor délen a szerbek, keleten a románok, Szegeden a franciák szuronyai csillogtak az anarchiába sülyedt ország határai körül, amelynek népe Szegedről várta a megváltást.

A Peidl-kormány megalakulása gyökeres változást idézett elő a szegedi kormány helyzetében. A kormány közvetlen célja: a bolsevizmus letörése így tárgytalanná vált ugyan, aziránt azonban nem volt nézeteltérés a kormány tagjai és a Szegeden időző ellenforradalmi tényezők között, hogy a Peidl-kormány nem fogadható el a nemzet

¹ Reök Iván, képviselő, a Magyar Nemzeti Bizottmány első elnöke a bizottmány alakuló ülésén a következő szavakkal adta okát ez intézmény felállításának: „Hazánk mostani szerencsétlen állapotában, amikor Szeged egy csekélyke oázist alkot még a cselekvésre, az idemenekült számos kiváló politikus és más értékes férfiú már régebben foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az országnak, amely nélküli a nemzetgyűlést, a törvényalkotó testületet, ezidőszerint nincs egyetlen szerve sem, amely a kormányt konzultative, esetleg deklarative támogatná ténykedéseiben annak a célnak elérésében, hogy az országban a rend és a közbiztonság helyreállítsák.“

törvényes képviselőjéül. S míg a kabinet órákhosszat tanakodott azon, mi módon vonja le ez elvi állásfoglalás gyakorlati konzekvenciáit s vájjon megbízottat küldjön-e Budapestre s lemondásra hívja-e fel Peidléket, a fővezér a minisztertanácson néhány rövid, találó megjegyzéssel megjelölte a teendők mikéntjét: „Mindent meg kell tenni, — úgymond — hogy a kormány rendelkezésére álló katonai erők a leg-rövidebb idő alatt megindulhassanak. Megbízottakat lehet Pestre küldeni, de a Peidl-kormánnyal tárgyalni nem lehet. A bolsevista kormány mögött gazemberek állottak, Peidlék mögött még azok sem.“ Erőteljesen sürgette a csapatok elindítását: Pesten akart lenni, mielőtt a románok oda érkeznek. A hadműveletek megkezdése ugyanis most már lehetővé vált: a franciák a pesti események hatása alatt gyökerelesen megváltoztatták a kormánnyal szemben eddig tanúsított elzárkózó és visszautasító magatartásukat. Kiadták a zár alá helyezett fegyvereket, lehetővé tették a csapatok mozgását, sőt utóbb még az imperiumot is átadták a minisztériumnak. Mélyenjáró politikai okok idézték elő a franciák e pálfordulását: Peidléket az olasz politika művének tartották, ők viszont a szegedi kormányt akarták kijátszani az olaszokkal szemben. Megkezdődött tehát a versenyfutás az olasz és a francia politika között és Budapest lett a versenyfutás Eris almája. Csakhogy a franciák hirtelen született „neutralitée bienveillante“ -ja már nem vitte előre a szegedi kormány ügyét: két-három héttel hamarabb még a kezébe juttatta volna az egész országot, ekkor már nem számított.

Mert az események Szegeden is, Budapesten is rohamosan követték egymást.

Augusztus 3-án komoly és ünnepélyes külsőségek között megalakul a szegedi fiókparlament: a Magyar Nemzeti Bizottmány, amelynek első ülésén a miniszterelnök erélyes deklarációt tesz, hogy a Peidl-kormányt nem tekinti az ország törvényes kormányának, „mert abban nem rendszer-, hanem csupán személyi változást lát“ . Kijelenti, hogy a szegedi kormány vagy felmegy a fővárosba s ott átveszi a hatalmat, vagy pedig helyét csak olyan kormánynak adja át, amely „megfelel az ő gondolatvilágának“ .

Augusztus 6-án a fővezér a minisztertanácson már arról számol be, hogy bizonyos csapatok elindultak Szegedről és megkezdették az előnyomulást a Duna mindkét oldalán.

Augusztus 7-én a kormány jegyzéket intéz az antant hatalmakhoz, amelyben felhívja figyelmüket, hogy „a Peidl-kormány a kommunizmusnak csupán a címét változtatta meg, de ez a rezsim továbbra is fennáll, csupán Kun Béla neve tűnt el belőle“ . Egyben bejelenti, hogy a szegedi kormány csapatai megkezdették az előnyomulást a Duna-Tisza között. Kéri az elismerését annak, hogy egyedül ő képviseli a nemzetet. Ugyanezen a napon a miniszterelnök bejelenti a Magyar Nemzeti Bizottmánynak, „hogy csak olyan kormány alakulását fogja megtűrni, amely az egész nemzet polgári demokratikus fejlődését biztosítja“ .

Augusztus 8-án kap először híradást a kormány hivatalos formában Peidlék eltávolításáról; a franciák ezen a napon adták vissza a magyar csapatok lefoglalt hadianyagát. A kormány — a budapesti ese-

ményekről hiteles értesüléseket szerzendő — repülőgépen a fővárosba küldi Teleki Pál gróf külügy- és Dömötör Mihály népjóléti minisztereket.

Augusztus 9-én a franciák formálisan is átadják az imperiumot a szegedi kormánynak. Ugyanezen a napon a kormány állandó belgrádi kiküldöttje — Magyary Antal külügyminiszteri titkár — részletesen beszámol a kabinetnek a szerb akció teljes megghiúsulásáról. Bállá Aladár belügyminiszter a szerb politika e váratlan színváltozását a budapesti eseményeknek tudja be. Ugyanezen a napon adja ki a fővezér az azóta már történelmi jelentőségűvé vált 41/1919. Hdm. sz. intézkedését, amelyben kijelenti, „hogy a hadsereg fővezérlet kiválik a hadügyminisztérium kötelékéből és mint önálló parancsnokság megkezdí a működését“ .

Augusztus 10-én nagy vita fejlődik ki a városházi parlamentben a Friedrich-kormány és József főherceg szerepéről, valamint a szegedi minisztériumnak a budapesti kormánnyal létesítendő viszonyáról. A miniszterelnök heves közbeszólások és óriási zaj közepett jelenti ki, hogy egyelőre nem tud állást foglalni ebben az ügyben. Az egyik felszólaló sürgeti a kooperációt a pesti kormánnyal. E végből — és általában a minisztérium kül- és belpolitikai akciójának ellenőrzése végett — egy állandó bizottság kiküldését javasolja. Ezt a kellemetlen indítványt a kormánynak sikerült valahogy kiparíroznia.

Augusztus 12-én megérkezik Szegedre József főhercegnek a budapesti antant missziók nyomására kiadott az a rendelkezése, hogy a Szegedről elvonult s részint Budapest, részint pedig a Dunántúl felé tartó csapatok vonuljanak vissza Szeged környékére. Ugyanekkor a minisztertanács határozatot hoz, „hogy az ország mai helyzetére való tekintettel szükségesnek tartja működésének itt, Szegeden való megszüntetését és hogy a kormány tagjai a legsürgősebben Pestre utazzanak“ . A „szkupstinában“ ezen a napon nagy viharok dúltak. Az egyik képviselő nyíltan felszólította a kormányt, hogy deferáljon a pesti kormánynak. A miniszterelnök nagy zajongás közepett válaszolt: „ha a budapesti kormány ugyanazt az irányzatot folytatja, amely irányzatok vezetnek bennünket kormányzati tevékenységünkben, akkor természetes és valószínű is, hogy a szegedi kormány kooperálni fog a budapesti kormánnyal és a két kormány fuzionálni fog“ . Bejelenti, hogy a minisztérium Szegeden beszüneti politikai működését. Erre a szegedi parlament is kimondotta a feloszlását. Élete alig tíz napig tartott s így a legrövidebb lejáratú „parlament“ volt a magyar alkotmányosság történetében.

Augusztus 13-án a fővezér repülőgépen elhagyja Szegedet. Gyorsan eléri a Duna-Tisza közén észak és nyugat felé vonuló csapatait. Számségédje kezében tartja József főherceg visszavonulást rendeló parancsát. Ez a parancs azonban nem hullott le a repülőgépről és a csapatok, a Magyar Nemzeti Hadsereg első osztagai zavartalanul folytatták tovább előnyomulásukat.

A minisztérium is megkezdte a likvidációt. Tagjai különböző, kalandos utakon felutaztak Budapestre, Szegeden csupán egy, a „függő kormányzati kérdések elintézésével megbízott“ kormánykiküldött maradt.

Budapesten a szegedi kormány már befejezett helyzetet talált, szó sem lehetett a kormányhatalom átvételéről, avagy akár csak a fúzióról is. Nem volt más teendő, mint egyszerűen átadni az ügyeket a budapesti kormánynak. Ez az aktus 1919 augusztus 19-én a régi függetlenségi párt Mária Valéria-utcai helyiségében folyt le. Az itt tartott minisztertanács Belitska Sándor hadügyminiszter indítványára a következő határozatot hozta:

„Büszke öntudattal állapítja meg a lemondott szegedi nemzeti kormány, hogy egyéni érdekeinek feláldozásával, hazafias és fáradhatatlan működésével a végbukásig gyengítette a bolsevizmust és hogy másrészt a Szegeden megteremtett Magyar Nemzeti Hadsereget átadhatta a magyarság ügyének szolgálatába, amely szegedi hadsereg képezi a biztos alapját és keretét alakuló nemzeti seregünknek.“

A távozó szegedi kormány tagjai szeptember 10-én a Friedrich-kormánytól meleghangú elismerő levelet kaptak „az ország érdekében kifejtett áldozatkész és értékes működésükért“ . Ez a levél intézkedést tartalmaz arra vonatkozólag is, hogy a szegedi minisztérium tagjainak nyugdíjai a törvényes rendelkezések értelmében megállapíttassanak.

ANTAL ISTVÁN